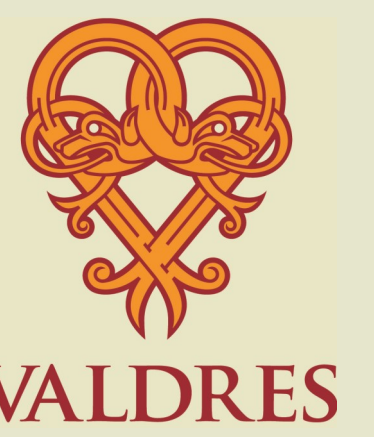

VALDRES 1940

TONSÅSEN 24.-27. APRIL 1940

Valdres 1940

Tyske avdelinger startet sin første framrykning mot Valdres fra Hønefoss gjennom Begnadalen den 14. april 1940. Målet var å rykke fram over Bagn og Dokka for å omgå de norske avdelingene i Brandbu - Jevnaker området. Dette lyktes ikke, og den 20. april trakk tyskerne seg tilbake fra Bagn, helt til Hønefoss. Den norske 4. Brigade, som hadde kommet over fjellet fra Voss, stod nå i Valdres med 4.500 soldater. Mandag 22. april vendte den tyske 163. Divisjon på ny sin oppmerksomhet mot Valdres. Denne gangen kom hovedstyrken over Dokka. Onsdag 24. april kom det til harde kamper ved Høljarast bru mellom bataljonen Daubert (III/IR 159) og bataljonen Sæter (II/IR 10). Dagen endte med norsk tilbaketrekning. Den tyske framrykningen fortsatte samme kveld mot Tonsåsen, og oppover langs Etna mot Bruflat.

Major Sæters soldater kommer fra Høljarast

Utover ettermiddagen onsdag 24. april kom major Sæters bataljon (2. Bn/IR 10) tilbake fra Høljarast bru. Nederlaget ved Høljarast var et faktum. Ved Tonsåskrysset passerte de inn gjennom fremre norske linje, holdt av 2. Bataljon/IR 9, under ledelse av major Haanes. Den 54 år gamle Karl Haanes hadde gått ut av Krigsskolen 32 år tidligere. Nå skulle han prøves for første gang. Motet sviktet, og han beordret klargjøring for tilbaketrekning. Da brigadesjefen ankom stedet kort etter ble Haanes avsatt. Mitraljøsekompanisjefen, kaptein Skaathun, overtok bataljonen. Rett etterpå kom major Sæter, som en av de siste, oppover fra Høljarast. Også han ble avsatt av en rasende brigadesjef. På mindre enn en time hadde oberst Østbye gitt to av sine bataljonssjefer sparken.

Landvernsbataljonen går til motangrep

Utover kvelden onsdag 24. april fikk kaptein Skaathun orden på sine kompanier mellom Tonsåskrysset og Tonsåsen stasjon. Høljarastbataljonen ble trukket tilbake til Aurdal for å hvile. Samtidig sendte oberst Østbye major Haneborg-Hansens landvernsbataljon frem til Tonsåsen. Haneborg-Hansen sa seg villig til å forsøke å ta Høljarast bru tilbake. Rett over midnatt startet framrykningen mot øst. Kaptein Floods 3. Kompani rykket fram langs veien og en tropp fra kaptein Knoffs 2. Kompani oppe på jernbanelinja. Resten av 2. kompani fulgte på bak. Kaptein Ulas 1. Kompani var avgitt til major Laudal ved Bruflat. Floods kompani kom i kontakt med fienden ved Sørum. Framrykningen stoppet opp, og utover morgenen torsdag 25. april kom det til harde kamper ved Sørum, og etter hvert tilbake mot Tonsåsen. Troppen på jernbanelinja møtte ingen motstand, og kom helt fram mot Høljarast. Troppen ble avskåret og deserterte senere.

Tyske stridsvogner omgår Tonsåskrysset

Landvernsbataljonen ble i løpet av torsdag 25. april presset langsomt tilbake mot Tonsåskrysset. Major Dauberts bataljon fikk i løpet av dagen avløsning av major Krumbholz 1. Bataljon/IR 236. Krumbholz hadde allerede sendt sitt 3. Kompani fra Høljarast, over Leirskogen mot Bagn. Kompaniet ble stanset ved Breidablikk. Ved Tonsåskrysset forsøkte han seg på et gjennombruddsangrep med kaptein Hasenkamps 1. Kompani. Situasjonen låste seg fast, og de tyske soldatene måtte tilbringe en kald natt i snøen foran de norske stillingene. Fredag morgen var situasjonen fremdeles uavklart. Klokken 10:00 kom plutselig en tysk stridsvogn til syne på veien bak de norske stillingene. Et tysk kompani, støttet av tre stridsvogner, hadde rykket frem til Bruflat den 25. Etter å ha vært i kamp med major Laudals skiløperbataljon fortsatte de neste morgen fremrykningen over Fjellsbygdi mot Tonsåsen. Kaoset på norsk side var totalt, og de norske avdelingene trakk seg etter hvert tilbake innover på Tonsåsplatået.

Tilbaketrekning over Tonsåsplatået

Kaptein Skaathun fikk etter hvert samlet deler av sin bataljon i en ny stilling ved Ossætri. Ved 12:00 tiden fredag 26. april presset tyskerne på vestover langs veien mot Ossætri. Kampene ble harde. Angrep fra tyske fly og tysk artilleribeskytning gjorde situasjonen vanskelig. Til tross for dette gjorde løytnant Utkilens mitraljøser og en kanon god innsats. Ved 14:30 tiden trakk kaptein Skaathun sine avdelinger tilbake til østenden av Tonsvatnet. Her kom det også til harde kamper. Fra disse stillingene ødela den norske kanonen to tyske stridsvogner. Samme kveld trakk kaptein Skaathuns avdelinger seg tilbake, og major Haneborg Hansens landvernsbataljon overtok striden fra sine stillinger på Tonsåstoppen.

Tonsåsen oppgis

Tidlig om morgenen lørdag 27. april gikk fremre tyske bataljon på ny til angrep. Angrepet ble i første omgang stanset foran de norske stillingene. Klokken 10:00 beordret oberst Østbye landvernsbataljonen tilbake. Kampene om Tonsåsen var over. Samme kveld oppnådde tyskerne kontakt med major Seidels bataljon som hadde rykket frem gjennom Begnadalen.

Tekst og kart er utarbeidet av oberstløytnant og historiker Knut Werner-Hagen. Han baserer seg på 4. Brigades arkiv ved Forsvarsarkivet/Riksarkivet i Oslo og tysk arkivmateriale ved militærarkivene i Freiburg, Tyskland. Bilder er stilt til disposisjon av Etnedal Historielag.

Gravadalen skystasjon var navnet på plassen der Tonsåsen sanatorium senere ble bygd. Skystasjonen var i drift fram til tidlig på 1870 tallet, og ble nedlagt da Stasjonsvee ble tatt i bruk.

Gravadalen coaching house was the name of the place where Tonsåsen sanatorium later was built. The coaching house was in use until the early 1870's, but was closed down when Stasjonsvee coaching house (2 km east) was built.

